

Annotation

This paper discusses features of realizing the problem-based learning in the preparation of future teachers of foreign languages. It is proved that a prerequisite for the effective implementation of problem-based learning in higher education is cooperation, collaboration teacher and students.

УДК37.011.3-51|:159.922:159.947.5

Бобовський Р. П.

МОТИВАЦІЯ В СТРУКТУРІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Проблема структури педагогічної свідомості на рівні її змістових характеристик до цього часу не розв'язана. В сучасній науці є невелика кількість робіт, які розкривають специфіку і окремі частини змісту педагогічної свідомості.

Вперше наявність педагогічної свідомості в структурі суспільної свідомості було виявлено В. Демічевим тільки в 1969 р. Різні аспекти педагогічної свідомості як явища дійсності і категорії науки вивчалися І. Лернером і В. Сластьоніним. Філософські та соціальні аспекти розвитку і становлення педагогічної свідомості досліджені В. Філіповим і Л. Беляєвою.

Традиційно психологи розглядали свідомість як сукупність знань про навколишній світ і пізнавальні процеси, з допомогою яких людина постійно поглиблює свої знання [3]. Ця позиція була перенесена і на дослідження педагогічної свідомості. Багато робіт присвячено вивченню процесів професійної свідомості вчителя: пам'яті, увазі, перцепції, мисленню (М. Кашапов, Ю. Кулюткін, Є. Осипова). Проте при більш глибокому аналізі процесуальної сторони свідомості, осторонь залишилися змістові характеристики свідомості: предметні значення, її смисловий зміст, мало уваги приділялося вивченню відношень педагога до себе.

Мета статті – проаналізувати підходи науковців щодо структури педагогічної свідомості та розглянути роль та місце мотивації в структурі педагогічної свідомості.

Е. Юдін зазначає, що професійна свідомість педагога включає в себе систему норм, свідомих і несвідомих установок і уявлень, які визначають позицію педагога по відношенню до дитини [6].

В. Сітніков вказує, що педагогічна свідомість включає в себе сукупність образів суб'єктів педагогічної діяльності ("Я – образ" педагога, образ дітей, реальних і еталонних, образи їх батьків, образи колег, адміністрації і громадськості); сукупність знань і уявлень про способи, предмети і методи професійної діяльності; систему загальнолюдських і професійних педагогічних цінностей, цілей і планів діяльності; систему відносин, емоцій і почуттів вчителя. В якості стержня свідомості педагога він розглядає образ дитини [4].

Г. Акопов, проводячи критичний аналіз наукової літератури з питань будови професійної свідомості педагога, зробив висновок про те, що взявши за основу компонентну структуру, дослідники досить спрощено вирішують питання становлення професійної педагогічної свідомості шляхом професіоналізації її окремих компонентів. Це дозволяє говорити про професійну увагу, пам'ять, волю, мислення, перцепцію і т. д. Проте шлях професіоналізації свідомості шляхом впливу на його компоненти не є оптимальним, так як ціле не зводиться до її частини. Утримати ціле в процесі аналізу явища можна лише шляхом виділення основних функцій досліджуваного. Г. Акопов в якості важливих функцій свідомості розглядає пізнання, цілепокладання, нахили, а також функції ідентифікації – формування образу "Я". Цій системі функцій свідомості запропонована ним структура професійної свідомості, яка включає в себе наступні компоненти: професійні цілі, професійні знання, професійні нахили, професійна самосвідомість[1].

Спроби опису структури професійної свідомості педагога найбільш часто розв'язуються вченими через виділення її конкретних компонентів. Так С. Днепров по аналогії з іншими формами громадської свідомості виділяє в структурі педагогічної свідомості інтелектуальний, вольовий, моральний, емоційно-чуттєвий, мотиваційний компоненти [2]. Цієї ж точки зору дотримуються багато інших вчених. Між собою вони знаходяться в зв'язку системного характеру. В основі інтелектуального компоненту педагогічної свідомості знаходиться педагогічне мислення.

У процесі осмислення педагогічної інформації з'являються педагогічні знання у вигляді різних понять, категорій і теорій, пов'язаних з навчанням, і вихованням, вони складають зміст педагогічної свідомості. Від повноти і глибини засвоєння, категорій і теорій повністю залежить рівень розвитку наукової педагогічної свідомості.

Мотивація в педагогіці завжди була і є одним з найважливіших компонентів навчання, детермінантою здійснення всебічного розвитку особистості. Слід зауважити, що мотиваційний компонент є одним з найважливіших елементів будь-якого навчального процесу.

Основу мотиваційної сфери особистості становлять потреби – динамічно-активні стани особистості, що виражають її залежність від конкретних умов існування і породжують діяльність, спрямовану на зняття цієї залежності. Потреба, опосередкована складним психологічним процесом мотивації, виявляє

себе психологічно у формі мотиву поведінки. Потреба – це нестаток суб'єкта в чомусь конкретному, а мотив – обґрунтування рішення задовольнити або не задовольнити зазначену потребу в даному об'єктивному й суб'єктивному середовищі. Мотивом може стати тільки усвідомлена потреба й тільки в тому разі, якщо задоволення цієї конкретної потреби, багаторазово проходячи через етап мотивації, безпосередньо переходить у дію. Різноманітні потреби можуть як співіснувати, так і суперечити одна одній. Із суто пізнавальної точки зору людину може цікавити одна професія, з матеріальної – інша, з позиції престижу – третя. Зупинивши свій вибір на одній із них, людина здійснює чималу роботу щодо усвідомлення привілеїв тієї потреби, задоволення якої для неї найбільш значуще [3].

Тісно пов'язаний з потребою інтерес. Він є усвідомленням потреб. Потреби й інтереси виступають об'єктивною стороною діяльності й поведінки особи. Разом вони є основою ціннісного ставлення особистості до навколишнього світу і використовуються для дослідження регуляторів соціальної поведінки.

У сучасній соціології, філософії, психології та педагогіці актуальною є проблема визначення сутності, структури і змісту поняття "інтерес". Соціальні основи теорії інтересу розглядало багато філософів і соціологів: А. Айзикович, Г. Глезерман, М. Заозеров.

У визначенні категорії інтересу важливим є поєднання об'єктивної і суб'єктивної основ: інтереси людей не просто продукт їх волі і свідомості, вони також обумовлені громадськими відносинами. Сутність інтересу як феномена і соціального явища – в його об'єктивно-суб'єктивній основі. В інтересі відображається об'єктивна дійсність, встановлюється зв'язок людини з об'єктивним світом, із якого людина вибирає те, що виявляється для неї цінним, необхідним і значимим.

Педагогічний інтерес – освітня, пізнавальна спрямованість на предмети і явища навколишньої дійсності, пов'язана з позитивним емоційним переживанням; пізнавальний інтерес, допитливість. Педагогічний інтерес до дітей – пізнавальна спрямованість особистості вчителя на особистість учня обумовлена позитивним емоційним переживанням. Інтерес до педагогічної діяльності – пізнавальна спрямованість людини на явища освітнього процесу, пов'язана з позитивним емоційним переживанням.

Потреби та інтерес детермінують розвиток соціальних установок. Соціальна установка – детермінована минулим досвідом психологічна готовність індивіда до певної поведінки стосовно конкретних об'єктів, до вироблення його суб'єктивних орієнтацій як члена групи (суспільства) щодо соціальних цінностей, об'єктів тощо. Такі орієнтації зумовлюють соціально прийнятні способи поведінки індивіда. Соціальна установка є елементом структури особистості й одночасно елементом соціальної структури.

Ціннісні орієнтації є важливим компонентом структури особистості, в них ніби резюмується весь життєвий досвід, накопичений особистістю в її індивідуальному розвитку. Це той компонент структури особистості, який являє собою певну вісь свідомості, навколо якої обертаються помисли і почуття людини і з точки зору якої вирішується багато життєвих питань.

Таким чином, ціннісні орієнтації – це, перш за все, вибір чи відкидання певних життєвих сенсів, та готовність, чи неготовність вести себе у відповідності з ними. Вони задають загальну спрямованість інтересам та прагненням особистості, вибудовують ієрархію індивідуального вибору у будь-якій сфері, формують цільову й мотиваційну програму поведінки, визначають рівень домагань та міру рішучості для реалізації власного плану життя.

Розглянемо короткий аналіз ролі і значення мотивації. Вона безпосередньо детермінує поведінку і діяльність людини, її відношення до тих чи інших життєвих ситуацій. Мотивація є своєрідним містком між свідомістю і діяльністю. По змінам в мотивації можна робити висновки про зміни в свідомості. Для формування свідомості велике значення має рівень усвідомлення мотивів. Збільшуючи його, можна впливати на перетворення мотиваційної сфери. Ці зміни будуть відображатися в поведінці і діяльності людини. Впливаючи на мотивацію, можна змінювати свідомість і відповідно діяльність.

Ми поділяємо думку С. Днєпрова, який говорить, що для визначення структури мотивації, необхідно встановити різницю між поняттями "мотивація" і "ціннісні орієнтації". Останні виражають уявлення людини про мораль, єдність норм поведінки, її переконання, внутрішній світ, в той час як мотивація займає провідне місце в структурі особистості і є однією з основних категорій, які використовуються для пояснення рушійних сил поведінки і діяльності.

Педагогічні потреби, інтереси, соціальні установки і ціннісні орієнтації детермінують розвиток найважливішого компонента мотиваційної сфери педагогічної свідомості – мотивів. Важливим для нас є положення про визначальну роль формування мотивів у розвитку спрямованості особистості. Від потреб, інтересів, соціальних установок і ціннісних орієнтацій мотиви відрізняються більш високим ступенем усвідомленості, спрямованістю на діяльність. У міру того як розгортається життєдіяльність людини, відбувається їх включення в різні види діяльності. Ці процеси супроводжуються появою, формуванням і перебудовою ієрархічної системи мотивів, яка разом з мисленням і становить ядро свідомості.

У процесі професійної освіти майбутніх вчителів зростає особистісна значимість мотивів і здібностей, які є необхідними для успішної педагогічної діяльності. Під впливом педагогічної освіти перебудовується вся структура мотиваційної сфери педагогічної свідомості. Педагогічна діяльність стає провідною. На цьому наголошував А. Леонтьєв; "На кожному етапі розвитку має свою ведущую діяльність, характеризується своїми цілями, мотивами і способами виконання. От характера

ведущей деятельности зависят наблюдаемые в данный период изменения в развивающемся индивиде”.

Висновки. Для характеристики свідомості вирішальним є те, які по своєму змісту мотиви займають домінуючі позиції. Саме цим визначається спрямованість особистості і її моральна стійкість. Педагогічна свідомість, яка включає поряд з мисленням, пам'яттю і досвідом, педагогічні мотиви, починає формуватися ще в дошкільний період. Однак найбільш бурхливий розвиток педагогічної мотивації проходить в період професійного педагогічного навчання у вищому навчальному закладі. В ході навчання майбутніх вчителів повинна сформуватися педагогічна свідомість, специфічне розуміння сутності, структури і змісту навчального процесу, професії педагога і професійних якостей особистості. Посилена спрямованість на педагогічну діяльність, поступове включення мотивації педагогічної діяльності в загальну структуру мотивів призводить до трансформації мотиваційної сфери педагогічної свідомості. Зростає особистісна значимість мотивів і здібностей, які є необхідними для успішної педагогічної діяльності. Вони перебудовують всю структуру мотивів в педагогічній свідомості.

Використана література:

1. *Акопов Г. В.* Диагностика профессионального сознания : метод. разраб. диагн. анкеты проф. сознания студентов / подгот. Г. В. Акопов. – Куйбышев : Куйбышевский гос. пед. институт им. В. В. Куйбышева, 1989. – 20 с.
2. *Днепров С. А.* Педагогическое сознание: теории и технологии формирования у будущих учителей : монография / С. А. Днепров. – Екатеринбург : Изд-во Ур ОРАН, 1998. – 297 с.
3. *Петровский А. В.* Общая психология / под ред. А. В. Петровского. – М. : Просвещение, 1986. 464 с.
4. *Ситников В. Л.* Образ ребенка в сознании педагога : автореф. дис. ... канд. психол. наук / В. Л. Ситников. – СПб., 1996. 16 с.
5. *Столяренко О. Б.* Психология личности : навч. посіб. / О. Б. Столяренко. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.
6. *Юдин Е. Г.* Профессиональное сознание педагога: опыт постановки проблемы в современном образовании // Психол. наука и образование. – 2001. – № 1. – С. 89-101.

Аннотация

Статья посвящена проблеме мотивационной сферы в структуре педагогического сознания. Несмотря на то, что мотивация достаточно изучена на сегодняшний день приходится констатировать малое количество работ, освещающих именно роль и место мотивации в структуре педагогического сознания.

Ключевые слова: мотивация, педагогическое сознание, потребности, интерес, ценностные ориентации.

Annotation

The article deals with the motivational sphere in the structure of educational awareness. Despite the fact that motivation enough studied to date, it must be noted the small number of studies that highlight a role and place of motivation in the educational structure of consciousness.

Keywords: motivation, educational awareness, needs, interests, values.

УДК378-057.875:37.011.3-051]: 37(09)

Будняк Т. Г.

ПРОБЛЕМА ЗМІСТУ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Проблеми створення національної школи, пристосування її до потреб українського суспільства, його завдань, життя і обставин сьогодні актуальна, як ніколи. Для збереження і розвитку української держави потрібна цілеспрямована діяльність в освіті і вихованні. Основою виховання інтелігентної людини має стати рідна мова і культура.

У курсі історії педагогіки провідними завжди були і є проблеми навчання і виховання підростаючих поколінь рідною мовою, її фундаментальне: значення для духовного зросту кожної особистості і людського суспільства в цілому. Уже мислителі – гуманісти епохи Відродження розглядали мову серед засад істинного виховання дітей і молоді. Їхня теза про необхідність навчання і виховання рідною мовою стала провідною не лише в гуманістичній педагогіці того часу, але й дала поштовх для подальшого свого розвитку вченими наступних поколінь.

Основоположник педагогічної науки Я. А. Коменський у своїй системі виховання всебічно обґрунтував необхідність створення для дітей школи рідної мови. Ідея розбудови школи рідної мови як фундаменту подальшого духовного розвитку підростаючих поколінь була нагальною на той час не лише для чеського народу, а й інших слов'янських народів, що вели боротьбу за своє національне визволення, зокрема, і для нас, українців. Саме тому стали заповітними також і для нас його думки, викладені в 29 розділі “Великої дидактики”: “... всю молодь спочатку потрібно посилати в школу рідної мови”. І далі вчений робить висновок для світової педагогіки, який сформульований ним таким чином: “... наш узагальнений метод має на меті не одну лише безмежно улюблену німфу – латинську мову, а шукає шляхи розвитку однаково чиним і рідних мов всіх народів...” Я. А. Коменський доводить досить природний шлях навчання й виховання дітей через школу рідної мови як перший і основний ступінь: “...при